

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Rahvusvaheliste suhete instituut
Rahvusvaheliste suhete ja politoloogia õppetool

Margus Peek

**EUROOPA LIIDU TEGEVUS KONFLIKTIDE ENNETAMISEL
NING LAHENDAMISEL UKRAINA KONFLIKTI NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Ivar Hendla

Tallinn 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud teiste autorite kõikidele töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Margus Peek

Üliõpilase kood: 124678TASB

Üliõpilase e-posti aadress: margus.peek@outlook.com

Juhendaja Ivar Hendla arvamus:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõetele.

.....

Rahvusvaheliste suhete eriala kaitsekomisjoni esimees

.....

SISUKORD

LÜHENDITE LOETELU.....	4
ABSTRAKT	5
SISSEJUHATUS.....	6
1. KONFLIKTI ENNETAMISE TEOREETILISED ALUSED	9
1.1 Pikaajaline ennetamine ehk strukturealne ennetamine	9
1.2 Lühiajaline ennetamine ehk Operatiivne ennetamine.....	13
1.3 Varajane hoiatussüsteem	17
2. EUROOPA LIIDU ROLL UKRAINA KONFLIKTI ENNETAMISEL NING LAHENDAMISEL	19
2.1. Ukraina konflikti tekkimise riigisisese ja geopoliitilised põhjused	19
2.2. Euroopa Liidu meetmed Ukraina konflikti vältimiseks.....	24
2.3 Euroopa Liidu varajase hoiatussüsteemi toimimine	26
2.4 Euroopa Liidu meetmed Ukraina konflikti lõpetamiseks	27
2.5 Euroopa Liidu koostöö rahvusvaheliste organisatsioonidega Ukraina konflikti ennetamisel ning lahendamisel	32
3. EUROOPA LIIDU TEGEVUSE TÕHUSTAMINE KONFLIKTIDE ENNETAMISEL JA LAHENDAMISEL	34
3.1 Euroopa Liidu ennetustegevuse täiustamine	34
3.2 Euroopa Liidu varajase hoiatussüsteemi täiustamine	35
3.3 Euroopa Liidu konfliktide lahendamise strateegia tõhustamine	36
KOKKUVÕTE	37
Résumé	39
VIIDATUD ALLIKAD.....	42

LÜHENDITE LOETELU

DCFTA- Põhjalik ning laiaulatuslik vabakaubandusala (*Deep and Comprehensive Free Trade Area*)

EEAS- Euroopa Liidu Välisteenistus (*European External Action Service*)

EIDHR- Euroopa vahendid demokraatiaks ning inimõigusteks

EL- Euroopa Liit

ENP- Euroopa Liidu naabruspoliitika (*European Neighbourhood Policy*)

ENPI- Euroopa Liidu naabrus- ning partnerlusinstrument (*The European Neighbourhood and Partnership Instrument*)

EUROMED- Euroopa-Vahemere piirkonna partnerlus

EU crisis-management machinery- Euroopa Liidu kriisijuhtimise mehhanism

EU treaties- Euroopa Liidu aluslepingud

G7- Seitsme juhtiva tööstusriigi ühendus

NATO- Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon

OECD- Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon

OSCE- Euroopa Julgeoleku ning Koostöö Organisatsioon

PCA- Partnerlus ja koostööleping

PSC - Poliitika ning Julgeoleku komitee

Ülemraada- Ukraina parlament (*Verhovna Rada*)

ÜRO - Ühendatud Rahvaste Organisatsioon

ABSTRAKT

Euroopa Liit on suurim panustaja strukturealse stabiilsuse loomisel maailmas. Läbi oma erinevate mehhanismide aidatakse kaasa riikide arengule ning stabiilsuse kasvule, mis on osa Euroopa Liidu ennetuspoliitikast. Vaatamata Euroopa Komisjoni poolt väljatöötatud poliitikatele ning meetmetele, ei suudetud ära hoida Ukraina kriisi tekkimist ning selle eskaleerumist vägivaldseks konfliktiks.

Käesoleva töö eesmärk on uurida, milliseid poliitikaid Euroopa Liit kasutab, ning kui efektiivne oli Euroopa Liidu ennetuspoliitika Ukraina konflikti ennetamisel ning lahendamisel.

Eesmärgist lähtunud teema analüüs näitas Euroopa Liidu ennetustegevuste puudulikkust, ei suudetud ära hoida Ukraina kriisi tekkimist. Peamised puudused ennetustegevuses on ennetuspoliitika keskendumine riikide vahelistele suhetele ning see, et piisavalt ei pöörata tähelepanu riigis kodanikuühiskonnale ning selle arengule. Puudus vajane ennetussüsteem, mis oleks pidanud andma sisendi Euroopa Liidu operatiivsele tegutsemisele.

Uurimisprobleemi lahendamiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Uurimuse teostamiseks koguti ja analüüsiti materjali teemat käsitletavatest usaldusväärsetest allikatest.

Töö on jaotatud kolmeks peatükiks: esimeses peatükis kirjeldab autor Euroopa Liidu poliitikaid konfliktide ennetamiseks ning lahendamiseks. Teises peatükis analüüsitakse konflikti tekkimise põhjuseid ning Euroopa Liidu meetmete toimivust konflikti ennetamisel ning lahendamisel. Kolmandas peatükis teeb autor järeldusi ning annab omapoolseid soovitusi Euroopa ennetusprotsesside täiustamiseks.

SISSEJUHATUS

Juunis 1999. aastal pani Euroopa Komisjon Kölni kohtumisel aluse Euroopa Julgeoleku ning Kaitse poliitikale. Liikmesriigid otsustasid, et Euroopa Komisjonil peab olema suurem võimekus teha otsuseid, mis puudutavad laiaulatuslikku konfliktide ennetamist. (Declaration on Strengthening ..., 1999)

See dokument pani aluse Euroopa Liidu konflikti ennetamise poliitikale, millega hakati eristama pikaajalist ning lühiajalist ennetamist.

Pikaajaline ennetamine keskendub konflikti algpõhjuste ning valdkondadevaheliste pingete ning konfliktide lahendamisele. Ennetatavate nähtuste valdkondadeks on käsirelvad, narkootikumid ja loodusressurssidega ebaseaduslik kauplemine.

Lühiajaline ennetamine keskendub võimekusele kiirelt reageerida juhul, kui mõni riik on sattunud allakäiguspiraali. Selle eesmärk on parandada koordineerimise erinevate Euroopa Liidu instrumentide vahel ning parandada nende rakendamise kiirust. 12. detsembril 2003. aastal kiitis Euroopa Komisjon heaks esimese välispoliitilise strateegia, mille nimetus on: Turvaline Euroopa paremas Maailmas (A Secure Europe in a Better World, 2003) ning Lissaboni lepinguga, mis kirjutati alla 1. detsemberil 2009 sai vägivaldsete konfliktide ennetamine üheks peamiseks välispoliitiliseks eesmärgiks Euroopa Liidule. (Lissaboni leping, artikkel 21)

Novembris 2013. peatas Ukraina valitsus ettevalmistused assotsiatsiooni ning vabakaubanduslepingu allakirjutamiseks Euroopa Liiduga, mis põhjustas protestilaine Ukraina pealinnas Kieveis. Meeleavaldus kasvas kiiresti vägivaldseks konfliktiks Ukraina Valitsuse ning protestijate vahel. (Chervonenk 2013)

Veebruaris 2014. kukutati Janukovitši valitsus, mis tekitas vastureaktsiooni Kagu-Ukraina piirkonnas, kus oli Viktor Janukovitši juhitava Regioonide Partei suurim toetus. Eraldusmärkideta sõdurid hõivasid 27. veebruaril Krimmis Simferopoli lennuvälja ning venemeelsed grupeeringud teatasid, et nemad ei tunnusta Ukraina uut valitsust. (Kuzio 2014)

Eskaleeruva konflikti ärahoidmiseks pöördus Ukraina ajutine president Oleksandr Turchinov ÜRO poole abipalvega saata Ukrainasse ÜRO rahuvalvemissioon. Paraku ei läinud hääletus Julgeolekunõukogus läbi, sest otsuse langetamiseks on vaja kõikide

Julgeolekунõukogu liikemete nõusolekut, kuid Venemaa hääletas resolutsiooni vastu. (Nekrassov 2014)

Selline olukord nõudis teistsugust lähenemist konflikti lahendamiseks ning esitas tõsise väljakutse Euroopa Liidule, kes oli väga selgelt toetanud Kiievi protestijaid ning kes oma avaldustes toetas Ukraina uut valitsust. Kriis pani proovile ka Euroopa Liidu koostöö teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonidega.

Käesoleva bakalaureusetöö uurimisprobleemiks on uurida, kui efektiivne oli Euroopa Liidu ennetuspoliitika Ukraina konflikti ennetamisel ning lahendamisel.

Uurimisprobleemi efektiivsemaks lahendamiseks on püstitatud uurimisküsimused, mis aitavad tuua selgust Euroopa Liidu tegemistes või tegemata jätmistes Ukraina konflikti ennetamisel ja lahendamisel. Vastuseid otsitakse järgnevatele uurimisküsimustele:

- Millised olid põhjused Ukraina konflikti tekkeks?
- Milliseid meetmeid rakendas Euroopa Liit konflikti ennetamisel ja lahendamisel?
- Milliseid meetmeid peab Euroopa Liit tõhustama efektiivsemaks konflikti ennetamiseks ja lahendamiseks?

Tuginedes nendele kolmele uurimisküsimusele, peab käesolev bakalaureusetöö andma vastuse uuritava probleemi kohta ning tooma välja võimalikud parenduskohad.

Käesoleva bakalaureusetöö uurimismeetodiks kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit. Töö autor analüüsib poliitikaid ning jälgib Euroopa Liidu tegevust.

Bakalaureusetöö on kirjutatud 3-osalisena.

Esimeses peatükis kirjeldab töö autor Euroopa Liidu ennetuspoliitika kõige olulisemaid seisukohti konflikti ennetamiseks. Euroopa Liidu kolm olulisemat ennetamise alaliiki on:

- pikajaline ehk strukturealne ennetamine;
- lühiajaline ehk operatiivne ennetamine;
- varajane hoiatussüsteem, mis on ennetusprotsessi lahutamatu osa ning annab sisendid ennetustegevuseks.

Teises peatükis annab autor ülevaate uurimisobjektist. See peatükk on kõige olulisem, kuna selle eesmärgiks on analüüsida Euroopa Liidu poliitikat ning selle reaalselt toimimist konflikti lahendamisel. Siin peatükis toob töö autor lahenduse käesoleva bakalaureusetöö uurimisprobleemile.

Kolmandas peatükis teeb autor järeldusi ning esitab oma ettepanekud, kuidas Euroopa Liidu tegevust tõhustada konflikti ennetamisel ja lahendamisel, ning annab uurimistulemustele tuginevaid soovitusi konflikti ennetamiseks ja lahendamiseks.

Käesoleva bakalaureusetöö kirjutamisel tugineb autor Euroopa Liidu poliitikatele, eelnevalt kirjutatud uurimistöodele, raamatutele ja artiklitele, mis käsitlevad antud töö teematikat. Materjalid on jagatud esmasteks ja teisesteks allikateks. Esmasteks allikateks tuuakse ametlikud dokumendid, protokollid ja raportid. Teisesteks allikateks on raamatud, uurimistööd ja teaduslikud artiklid.

Töö kirjutamisel jälgib autor allikate usaldusväärsust, autentsust ja allikate seotust analüüsitava probleemi ajaperioodiga. Bakalaureusetöö kirjutamiseks kasutab töö autor peamiselt ingliskeelseid allikaid nende representatiivsuse, usaldusväärsuse, aktuaalsuse ja suurema valikuvõimaluse tõttu. Eestikeelseid allikaid on vähe, kuna allikate seotus bakalaureusetöö temaga on piiratud.

1. KONFLIKTI ENNETAMISE TEOREETILISED ALUSED

1.1 Pikaajaline ennetamine ehk strukturealne ennetamine

Strukturealne ennetamine on oma olemuselt pikaajaline ning hõlmab meetmeid, mis hõlbustavad juhtimist, inimõiguste järgimist ja majandusliku, poliitilise ja ühiskondliku stabiilsuse ning kodanikuühiskonna arengut. (Ackermann 2003, 341)

Strukturealne ennetamine tähendab ennetustegevust või poliitikat, mis on suunatud ühiskonna sügavamatele tingimustele, kus asuvad algpõhjused huvide konfliktide või poliitiliste puudujääkide tekkeks. Strukturealse ennetamise eesmärk külmasõjajärgses maailmas on aidata kaasa rahumeelsete demokraatlike riikide loomisele. (Lund 2009, 290)

Euroopa Liidu teatis, mis käsitleb konflikti ennetamist (*Communication of concerning conflict prevention*) jagab konflikti ennetamise kahte kategooriasse:

1. pikaajaline ehk strukturealne ennetamine
2. lühiaajaline ehk operatiivne ennetamine

Eelnevatele lisandub Euroopa Liidu varajane hoiatussüsteem, mis on ennetusprotsesside lahutamatu osa.

Käesoleva töö seisukohalt ei saa konflikti ennetamist vaadelda ühe sündmusena vaid kui terviklikku ennetusprotsessi.

Pikaajaline konfliktide ennetamine on suunatud strukturealsetele meetmetele, et vältida igasuguste võimalike konfliktide ning kriiside teket. Pikaajalise ennetuse eesmärk on suunatud võimalikele konflikti tekke juurpõhjustega tegelemisele (*root causes*). Tegelemine konflikti juurpõhjustega tähendab soovi luua, taastada või kindlustada strukturealne stabiilsus igas aspektis. (Cambridge 2005)

Konfliktide juurpõhjuste kontrollnimekiri (*Checklist of Root Causes of Conflict*) hõlmab kaheksat probleemset valdkonda:

- riigi legitiimsus;
- õigusriik;
- põhiõiguste austamine;

- kodanikuühiskond ja meedia;
- pinged kogukondades ja vaidluste lahendamise mehhanismid;
- usaldusväärne majanduse juhtimine;
- sotsiaalne ja majanduslik ebavõrdsus;
- geopoliitiline olukord (Euroopa Komisjon 2008).

Euroopa Liidu pikaajaline ennetamine keskendub arengu ja koostööprogrammide rakendamisele ühendusest välja jäävates riikides. See on üheks parimaks instrumendiks, et vältida konfliktide juurpõhjuseid.

1.1.1 Õiguslik ning poliitiline raamistik (*Legal and policy framework*)

Euroopa Liidu poliitikat arengukoostöö valdkonnas teostatakse kooskõlas liidu välistegevuse põhimõtete ja eesmärkidega. Euroopa Liidu ja liikmesriikide arengukoostöö poliitikat täiendavad ja tugevdavad teineteist (Euroopa Liidu alusleping, art. 208, 2012).

Euroopa Liidu arengukoostöö poliitika põhieesmärgiks on vaesuse vähendamine ja pikemas perspektiivis selle kaotamine. Euroopa Liit võtab arengukoostöö eesmärgi arvesse ka teiste poliitikate puhul, mida ta rakendab ja need omakorda tõenäoliselt mõjutavad arengumaid (Ibid.)

Euroopa Liit ja liikmesriigid täidavad neid kohustusi ning arvestavad neid eesmärgi, mis nad on heaks kiitnud Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis ja teistes pädevates rahvusvahelistes organisatsioonides. Siinkohal keskendutakse eelkõige konflikti algpõhjuste uurimisele pikas perspektiivis. Euroopa Liidu pikaajaline ennetamine keskendub rahvusvahelistele seadustele, normidele ja kokkulepetele (Ibid.).

Ilma, et see piiraks aluslepingute muude sätete, eriti artiklite 208–211 sätete kohaldamist, võtab Euroopa Liit kolmandate riikide suhtes, mis ei ole arengumaad, ette, majandus-, finants- ja tehnilise koostöö meetmeid. Need hõlmavad eelkõige finantsvaldkonnas antavat abi. Sellised meetmed on kooskõlas liidu arengupoliitikaga ning neid viiakse ellu kooskõlas tema välistegevuse põhimõtete ja eesmärkidega. Euroopa Liidu ja liikmesriikide meetmed täiendavad ja tugevdavad üksteist. (Euroopa Liidu alusleping, art. 212, 2012)

Oma pädevuse piires teevad Euroopa Liit ja liikmesriigid koostööd kolmandate riikide ja pädevate rahvusvaheliste organisatsioonidega. Euroopa Liidu koostöö korraldus lepitakse kokku liidu ja asjaomaste kolmandate isikute vaheliste lepingutega. (Ibid.)

Euroopa Liit võib ühe või mitme kolmanda riigiga või rahvusvahelise organisatsiooniga sõlmida lepinguid, millega luuakse assotsiatsioon, mis hõlmab vastastikuseid õigusi ja kohustusi, ühismeetmeid ja erimenetlusi. (Euroopa Liidu alusleping, art. 212, 2012)

1.1.2 Liitumiseelne poliitika (*Pre-Accession Policy*)

Liitumiseelses faasis põhineb protsess progressiivsel partnerlusel teiste riikidega, mille käigus Euroopa Liit pakub erinevaid mõõndusi kauplemiseks Euroopa Liidu turul ning finantsabi läbi erinevate rahaliste instrumentide ja lepingulisi suhteid läbi “Stabiliseerimise ja Assotsiatsioonilepete”. “Stabiliseerimise ning Assotsiatsioonileping” hõlmab nelja ala:

- vabakaubandust;
- Euroopa Liidu seadusandluse integreerimist;
- poliitilisi dialooge;
- koostööd Euroopa Liidu poliitikaga.

1.1.3 Naabruspoliitika (*Neighbourhood policy*)

Euroopa naabruspoliitika (ENP) töötati välja 2004. aastal, ja selle eesmärk on vältida uute eraldusjoonte tekkimist laienenud Euroopa Liidu ja selle naaberriikide vahel ning vajadust tugevdada heaolu, stabiilsust ja turvalisust regioonis. See põhineb demokraatia, õigusriigi ja inimõiguste austamisel. (Euroopa Liidu Välisteenistus 2015)

Euroopa Naabruspoliitika raames on tehtud ettepanek koostööks 16. ELi lähinaabrile - Alžeeria, Armeenia, Aserbaidžaan, Valgevene, Egiptus, Gruusia, Iisrael, Jordaania, Liibanon, Liibüa, Maroko, Moldova, Palestiina, Süüria, Tuneesia ja Ukraina (Ibid.).

Euroopa naabruspoliitika on peamiselt kahepoolne poliitika ELi ja iga partnerriigi vahel. Lisaks sellele on täiendatud piirkondlikke ja mitmepoolseid koostööalgatusi:

- Idapartnerlus
- Euroopa-Vahemere piirkonna partnerlus (EUROMED)
- Mustamere sünergia (Ibid.).

Euroopa naabruspoliitika raames pakub Euroopa Liit oma naabritele privilegeeritud suhteid, toetudes vastastikusele pühendumisele ühistele väärtustele (demokraatia ja inimõigused, õigusriigi-, hea valitsemistava- ning turumajanduse põhimõtted ja säästva arengu põhimõtteid) (Ibid.).

Euroopa naabruspoliitika pakub oma partneritele väga konkreetseid võimalusi. Arenguvõimalused hõlmavad laia teemade ringi, tööhõivet- ja sotsiaalpoliitikat, kaubandus-, tööstus- ja konkurentsipoliitikat põllumajandust ja maaelu arengut, kliimamuutust ja keskkonda. Siia hulka kuuluvad energiajulgeolek, transport, teadusuuringud ja innovatsioon, samuti tervishoiu-, haridus-, kultuuri- ja noorsootöö. Euroopa naabruspoliitika ei ole osa laienemisprotsessist (Ibid.).

1.1.4 Arengukoostöö (*Development Cooperation*)

Euroopa Liidu arengukoostöö teiste riikidega tähendab suuremat poliitilise kohustuse võtmist edendada majandusintegratsiooni ja parandada juurdepääsu Euroopa turule. (The European Consensus on Development 2006)

Täiendav koostöö naabruspoliitika partneritega, kui kasutada kõiki vahendeid, mis on Euroopa Liidu kasutuses, peaks aitama lahendada külmutatud konflikte ja stabiliseerida konflikte- ning post-konflikte piirkondades. (Ibid.)

Intensiivsem Euroopa Liidu poolne toetus on partnerriikide erinevate valdkondade reformimiseks nagu energeetika, kliimamuutused, kalandus, transport, merendus, teadusuuringud, infoühiskond, haridus, tööhõive ja sotsiaalpoliitika valdkond. (Ibid.)

1.1.5 Euroopa Vahendid Demokraatiaks ning Inimõigusteks (European Instruments for Democracy and Human Rights)

Euroopa Liit on heaks kiitnud erinevaid temaatilisi koostööprogramme, mis on pikaajalise konflikti ennetamise seisukohalt olulised. Peamine koostööprogramm on “Euroopa vahendid demokraatiaks ning Inimõigusteks” (EIDHR). See on finantsalane ning poliitiline instrument, mis keskendub demokraatia ja seadusnormide (*Rule of Law*) ning inimõiguste arenguks kogu maailmas. Rahvusvahelised seadused, normid, paktid ning kokkulepped on kavandatud nii, et minimiseerida otsesed julgeolekuohud. Seadusnormid (*Rule of Law*) on pikaajalise ennetamise üks alustaladest. Normid koosnevad neljast olulisest elemendist sisemise stabiilsuse loomiseks. Esimeseks elemendiks on seaduse kogumikud, mis on õiguslikult tuletatud ja laiaulatuslikult teatavaks ja arusaadavaks tehtud. Teiseks elemendiks on terviklik, nähtav, selge ning aktiivne politseijõudude võrgustik, kes jälgivad seadustest kinnipidamist. Kolmandaks elemendiks on iseseisev, õiglane ja kergesti ligipääsetav õigussüsteem. Viimaseks elemendiks on karistussüsteem, mis on õiglane ja mõistlik karistuste väljastamises.

1.2 Lühiajaline ennetamine ehk Operatiivne ennetamine

Operatiivse ennetamise eesmärk on vältida olukordi, kus vägivalda võib muutuda relvastatud konfliktiks. Operatiivne ennetamine viitab meetmetele, mida saab rakendada koheselt, et ära hoida konflikti eskaleerumist. Operatiivne ennetamine võib hõlmata muuhulgas:

- ennetavat diplomaatiat;
- sanktsioone või stiimuleid;
- ennetavaid tsiviil- ja/või sõjalisi missioone. (Rainsbotham, Woodhouse, Mill 2005)

Operatiivse ennetamise juures on oluline pöörata tähelepanu esiletõusvale vaenulikkusele ja sõjakusele enne, kui on tekkinud olukord, kus mõlemad osapooled on omaks võtnud tõdemuse, et vägivalda kasutamine on nende ainus võimalus. Sellise olukorra ennetamiseks on vaja tegeleda juba varajases staadiumis konflikti ennetamisega. Jõu

kasutamine on sageli üks viimastest meetmetest, mida riigid soovivad rakendada. Selleks, et ennetada genereeruvat konflikti, tuleb kasutusele võtta operatiivne ennetamine. (Ibid.)

Operatiivne ennetus on suunatud meetmetele nagu faktide otsimisele, läbirääkimistele, osapoolte vahendamisele, dialoogikanalite loomisele osapoolte vahel ja usaldust suurendavatele meetmetele. (Ackermann 2003, 341)

1.2.1 Ennetav Diplomaatia (*Preventive Diplomacy*)

Euroopa Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika raames saab Euroopa Liit konflikti tekkides aktiveerida erinevaid diplomaatilisi vahendeid. Nende hulka kuuluvad muuhulgas liikmesriikide ühisdeklaratsioonid, demaršid, poliitilised dialoogid, kõrgetasemelised visiidid, Euroopa Liidu eriesindajate lähetamine kriisikoldesse, teabekogumismissioonid või Euroopa Liidu vaatlajate lähetamine, diplomaatiliselt tunnustamist läbirääkimiste lihtsustamiseks ja vahendamiseks. (Commission Communication on Conflict Prevention 2001)

Mida varem Euroopa Liit suudab alustada tegevust, et ära hoida inimõiguste rikkumist, vägivalda puhangut, rahutusi, keskvalitsuse kollapsit või etnilist puhastust, seda efektiivsem on ennetustegevus. (Ibid.)

1.2.2 Sanktsioonid (*Sanctions*)

Operatiivne ennetamine sisaldab lühiajalisi pingutusi, mille täideviimiseks kasutatakse poliitilisi ja sõjalisi vahendeid. Vajalik on ta selleks, et ära hoida alles tekkivat või laiali paiskuvat vägivalda. Operatiivse ennetamise kõige olulisemateks majanduslikeks mõjutusvahenditeks on sanktsioonid. Euroopa Liidu sanktsioonid kolmandatele riikidele hõlmavad erinevaid piiravaid meetmeid nagu diplomaatilised sanktsioonid, relvaembargo, kaubandus- ja finantssanktsioonid, lennukeeld, piirangud Euroopa Liitu sisenemiseks, spordi ja kultuuriürituste boikoteerimine, koostöö peatamine kolmandate riikidega (EEAS Sanction Policy 2015)

Sanktsioonid kehtestatakse valdavalt pärast konflikti puhkemist eesmärgiga ära hoida

konflikti vägivaldset eskaleerumist. Ennetavate sanktsioonide kasutamiseks ning seeläbi tavakodanike kannatuste põhjustamise ärahoidmiseks toimub eelnevalt põhjalik analüüs. Ennetavad sanktsioonid on õigustatud juhul, kui on toime pandud tõsiseid inimõiguste rikkumisi. Kuna sanktsioonid võivad põhjustada tõsiseid majanduslikke moonutusi, siis tuleb enne sanktsioonide kehtestamist kaaluda kõiki poliitilisi meetmeid konflikti lahendamiseks. (Communication From The Commission on Conflict Prevention 2001)

Sanktsioonid kolmandate riikide vastu on oluline Euroopa Liidu välispoliitika vahend, et saavutada Euroopa Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika eesmärged. Euroopa Liidu sanktsioonid on kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu VII peatükiga. (EEAS Sanction Policy 2015)

Euroopa Liidu dokument “Piiravate meetmete kasutamise aluspõhimõtted” (Basic Principles on the Use of Restrictive Measures 2003), mis kinnitati 2004 aastal Poliitika ning Julgeoleku komitee (PSC) poolt ning mille eesmärk oli kujundada poliitiline raamistik sanktsioonide efektiivsemaks kasutamiseks. Aluspõhimõtted kirjeldavad, et Euroopa Liit peaks kasutama sanktsioone kooskõlastatult ÜRO’ga, kuid ka autonoomselt, kui selleks on vajadus, et saavutada Euroopa Liidu eesmärged. (Ibid.)

Euroopa Liidu kehtestatud piiravate meetmete eesmärk on tuua kaasa muudatusi kolmanda riigi poliitikas või tegevuses. Piiravad meetmed on ennetavad, mitte karistuslikud instrumendid. Need peaksid võimaldama Euroopa Liidul kiiresti reageerida poliitiliste le väljakutsetele ja arengutele. (EEAS Sanction Policy 2015)

Sanktsioone tuleks kasutada integreeritult Euroopa Liidu välispoliitiliste strateegiatega, mis hõlmab endas poliitilist dialoogi ning täiendavaid jõupingutusi ja muid vahendeid. (Ibid.)

Euroopa Liidu poolt iseseisvalt või kooskõlas ÜRO’ga määratud sanktsioonid vaadatakse üle regulaarselt, et tagada meetmete ajakohasus ning neid kohandatakse vastavalt vajadusele, et need oleks kooskõlas arengutega ning püstitatud eesmärkidega. (Ibid.)

Sanktsioonide kehtestamist reguleerib Euroopa Liidus kolm dokumenti.

Esimene dokument on “Piiravate meetmete kasutamise aluspõhimõtted” (Basic Principles on the Use of Restrictive Measures 2003), mis kinnitati 2004 aastal Poliitika ning Julgeoleku komitee (PSC) poolt, et arendada välja poliitika raamistik sanktsioonide

efektiivsemaks kasutamiseks. Aluspõhimõtted kirjeldavad, et Euroopa Liit peaks kasutama sanktsioone kooskõlastatult ÜRO'ga, kuid ka iseseisvalt juhul, kui selleks on vajadus, et saavutada Euroopa Liidu eesmäärke. (Ibid.)

Teine Euroopa Liidu dokument kannab pealkirja Piiravate meetmete rakendamise ning hindamise suunised (Guidelines on Implementation and Evaluation of Restrictive Measures 2012), mis on osa Euroopa Liidu ühisest välis- ja julgeolekupoliitikast ning mis sisaldab endas definitsioone ning direktiive, kuidas kavandada ja rakendada piiravaid meetmeid.

Kolmandaks dokumendiks on "Euroopa Liidu parimad praktikad piiravate meetmete efektiivseks rakendamiseks" ja see sisaldab endas informatsiooni, kuidas määratleda isikuid või üksuseid, ja administratiivset korda, kuidas külmutada varasid või tõrjuda tooteid. (The EU Best Practices for the Effective Implementation of Restrictive Measures 2007)

1.2.3 Euroopa Liidu kriisijuhtimise mehhanismid (*Adapting EU crisis-management machinery*)

Vastavalt uutele tsiviil ning sõjalise kriisijuhtimise tööriistade väljatöötamisele lähtuvalt Euroopa Julgeoleku ning Kaitse Poliitika (ESDP) kontekstist, saab neid kasutada konfliktidega toime tulemiseks konfliktide algfaasis. Euroopa kriisijuhtimise mehhanismid näevad ette suuremat sõjalist koostööd kolmandate riikidega ning organisatsioonidega nagu NATO. (Communication From The Commission on Conflict Prevention 2001)

Euroopa Liidu aluslepingu artikkel 43 annab õiguse kasutada tsiviil- ja sõjalisi vahendeid, mis hõlmavad ühiseid desarmeerimisoperatsioone, humanitaarabi- ja päästeoperatsioone, sõjalist nõustamist ja abistamist, konfliktide ennetamist ja rahutagamisoperatsioone, relvajõudude missioone kriiside ohjamisel, sealhulgas rahu sobitamist ning olukorra konfliktijärgset stabiliseerimist. Kõik nimetatud missioonid võivad aidata kaasa terrorismi vastu võitlemisele, toetades muuhulgas kolmandaid riike nende võitluses terrorismi vastu nende territooriumil. (Euroopa Liidu Aluslepingute Konsolideeritud Versioonid, Põhiõiguste Harta 2010)

1.2.4 Stabiiliseerimise instrument (*Stability Instrument*)

Stabiiliseerimise instrument on Euroopa Liidu käsutuses olev finants ja poliitiline instrument. Selle eesmärgiks on kiireloomuline sekkumine poliitilise ebastabiilsuse või katastroofi puhul ning soov luua tingimused pikaajaliseks stabiilsuseks, välistades riske ning ohtusid, nagu terrorism, käsi- ja massihävitusrelvade levik, organiseeritud kuritegevus, salakaubavedu jne, mis takistavad poliitise julgoleku ja majanduse arengut. Instrumendi eesmärk on toetada kriisiohjamist ning Euroopa Liidu välismissioone, et aidata kaasa stabiilsuse taastamisele pärast kriisi või konflikti. (Euroopa Komisjon 2004)

1.3 Varajane hoiatusüsteem

Varajase hoiatusüsteemi eesmärk on identifitseerida kriitilised arengud õigeaegselt, et oleks võimalik kasutusele võtta sobiv ennetavate meetmete strateegia, mis võimaldaks konflikti ennetada või limiteerida konflikti hävitavat mõju. (European External Action 2015)

Konfliktide ennustamine on konflikti ennetuse keskne teema. Kui tuleb signaal, et on esile kerkimas kriisisituatsioon, siis on tänu sellisele süsteemile võimalus ennetada konflikti eskaleerumist tõsiseks kriisiks. Kriiside ja konfliktide põhjused on enamasti mitme negatiivse sündmuse tulemus, mida on võimalik monitoorida. (Lundin 2015)

Kui on toimunud monitoorimine, siis on võimalik saadud andmed siduda taustainfoga riigi kohta ning analüüsides saadud tulemusi, saame ennustada ning hoiatada läheneva konflikti eest. (Ibid.)

Kui teostatakse ennustust negatiivsetest või positiivsetest arengutest riigis, siis on oluline võtta arvesse lühiajalisi ning pikaajalisi trende. Lühiajalisi trende on võimalik analüüsida siseriiklike või regiooni sündmuste andmete pideva monitooringuga. Pikaajalist trendi on võimalik analüüsida vaadeldes riigi struktuurseid andmeid läbi mingi perioodi mitme aasta vältel. (Ibid.)

Varajase hoiatusüsteemi indikaatorid jagunevad kolme kategooriasse:

1) milline on riigi poliitiline olukord ning juhtimine;

2) milline on riigi demograafiline ning sotsiaalne olukord;

3) milline on riigi majanduslik olukord ning keskkond. (Ibid.)

Euroopa Liidu varajase hoiatussüsteemi eesmärk ei ole ennustada võimalikke konflikte, sest Euroopa Liidu seisukoht on, et keeruline on välja tuua täpne päästik, mis vältib vägivaldse konflikti. Euroopa Liidu varajane hoiatussüsteem keskendub suurimatele globaalsetele riskidele konflikti tekkeks ning jälgib toimuvaid konflikte nelja aastases ajaperspektiivis. Selle tulemusel tuuakse välja rahu tagamise võimalused ning kujundatakse Euroopa Liidu edasised tegevused.

Euroopa Liidu varajase hoiatussüsteemi protsess koosneb neljast etapist.

- Esimene etapp skaneerib kõrge riskiga riike ja halvenenud olukordi maailmas. Selleks kombineeritakse kvantitatiivseid andmeid, mis on välja töötatud Euroopa Komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskuse poolt, ja kvalitatiivset analüüsi, mis on koostatud Euroopa Liidu töötajate ja liikmesriikide ekspertide poolt.
- Teine etapp määratleb kõrge riskiga riigid, mis vajavad edasist Euroopa Liidu poolset analüüsi ja tegevust konflikti ennetamiseks või määratleb rahutagamise võimalused, mis lepivad kokku liikmesriikide vahel.
- Kolmas etapp koosneb analüüsist, mille eesmärk on ühendada sisendid Euroopa Liidu töötajate, kes on konflikti piirkonnas, ning peakorteri vahel. Selle etapi eesmärk on määratleda selged eesmärgid konflikti ennetamiseks ning rahu tagamiseks.
- Neljas etapp jälgib ennetustegevuse meetmete mõju määratletud konflikti riskidele ning on sisendiks järgmisele hindamise ja analüüsi tsüklile. (EU Conflict Early Warning System, 2014)

2. EUROOPA LIIDU ROLL UKRAINA KONFLIKTI ENNETAMISEL NING LAHENDAMISEL

2.1. Ukraina konflikti tekkimise riigisisesed ja geopoliitilised põhjused

Iseseisev Ukraina ei ole kunagi kogenud riigisisest vägivaldset konflikti, ega ole olnud vägivaldses konfliktis teiste riikidega. Ukrainas on olnud peale 1991. aasta iseseisvumist mitmeid sisepoliitilisi konflikte, kuid ükski neist ei ole eskaleerunud enne 2013. aastat vägivaldseks konfliktiks. (Mirimanova 2011)

Ukraina kriisi üheks põhjuseks peetakse Ukraina valitsuse otsust mitte allkirjastada assotsiatsioonilepingut Euroopa Liiduga 2013. aasta sügisel. Ukraina ja Euroopa Liidu vaheline assotsiatsioonileping ei olnud lihtsalt kaubanduskokkulepe, vaid ka poliitiline kokkulepe, mis tähendanuks seda, et Ukraina oleks pidanud võtma omaks Euroopa väärtusi ja põhimõtteid. Selline valitsusepoolne samm tõi tänavatele protestijad, kes nõudsid valitsuse ja presidendi tagasiastumist. Oluline aspekt Ukraina konfliktis on see, et Ukraina on ajalooliselt, poliitiliselt ning kultuuriliselt lõhenenud. Lääne-Ukraina on selgelt Euroopa traditsioonidega ning omab sügavat sümpaatiat Euroopalike väärtuste vastu ning Ida-Ukraina, mis vaatab Venemaa suunas. (Hajda 2014).

Samuti peetakse üheks põhjuseks 2004. aasta “Oranži revolutsiooniga” võimule tulnud valitsuse suutmatust võidelda riigis vahava korrupsiooniga ning sotsiaalmajanduslike probleemidega. (Katchanovski 2014)

Töö autor võtab aluseks Euroopa Liidu konflikti juurpõhjuste kontrollnimekirja, mille järgi saame Ukraina konflikti põhjused jaotada kaheks kategooriaks:

- Ukraina sisemised põhjused;
- geopoliitilised põhjused.

Põhjuste analüüsimiseks vaadeldakse perioodi enne Ukraina rahva rahumeelsete meelevalduste eskaleerumist vägivaldseks konfliktiks kevadel 2014.

2.1.1. Riigi sisemised põhjused konflikti tekkeks

2.1.1.1 Riigi legitiimsus (Legitimacy of the State)

Ukraina valitsus ning president Viktor Janukovitš olid legitiimselt valitud ning riigis oli olemas teatav poliitiline tasakaal Ülemraadas, ehkki oli selgelt välja kujunenud maailmavaateline vastasseis erinevate poliitiliste jõudude vahel nagu Janukovitši juhitud Regioonide Partei ning Isamaa ja Meie Ukraina vahel. Paraku peale Janukovitši presidendiks vannutamist on Ukrainas esinenud poliitilist tagakiusamist, kus võimulolijad on üritanud kõrvaldada oma poliitilisi vastaseid. Näitena võiks tuua Janukovitši võimuleasumisejärgne sündmus, mille käigus vahistati endine peaminister Julja Timošenko, süüdistades teda riigile kahjulike gaasilepingute sõlmimises Venemaaga (Postimees 2011).

Palju tõsisem oht riigi legitiimsusele on Ukraina valitsuse võimetus teostada kontrolli erinevate riigiametite ning institutsioonide üle.

Ukrainas on väga tsentraliseeritud riigikord, kus kohalikud omavalitsused, kes on suures sõltuvuses keskvalitsusest, seisavad silmitsi võimetusega tegeleda tekkinud probleemidega ning omavalitsused on madalamal tasemel äärmiselt killustunud ning ei suuda pakkuda kodanikele põhilisi teenuseid. Kogu valitsemise süsteem on läbipaistmatu, mis loob pinnase korruptsiooniks. (OECD 2015)

Ukrainas on korruptsioon laialt levinud. Transparency Internationali iga-aastase ülevaate järgi on Ukraina 177 uuritava riigi seas 144 kohal. Ukraina peaministri Arseni Jatsenjuki tehtud avalduse järgi ulatuvad riigi poolt tehtavate ostude maht umbes 25 miljardi dollarini aastas ning sellest umbes 40% läheb kaduma riigis vohava korruptsiooni tõttu. (Transparency International 2014)

Ukraina parlamendile esitati korruptsioonivastane seaduseelnõu kinnitamiseks juba 2006. aastal ning mille vastuvõtmine viibis aastani 2009. ja mille jõustamine lükati jaanuarisse 2011. (OECD Monitoring Report 2010). Aprilliks 2014 tehtud OECD monitooringu järgi mingit edasiminekut korruptsiooni ohjamiseks ei täheldatud. (OECD Monitoring Report 2014)

Töö autori arvates aitavad need näited mõista, milline on olnud Ukraina valitsev poliitika ning ametnike soov lahendada korruptsiooniga seotud probleeme. Nõrka riiki

iseloomustab tema võimetus ning soovimatus tegeleda probleemidega. Selline käitumine on kahtlemata üheks võimalikuks põhjuseks konflikti tekkimisel, sest korrumppeerunud ühiskonnas toimub ühiskonna lõhestumine ning esmavajalike teenuste kättesaadavus on piiratud.

2.1.1.2 Õigusnormid (*Rule of Law*)

Õigusnormide seisukohalt on oluline, et riigil oleks tugev kohtusüsteem ning ei esineks seadusevastast riigipoolset vägivalda oma kodanike suhtes. Oluline aspekt on ka tsiviilvõimu kontroll julgeolekujõudude üle ja organiseeritud kuritegevuse ohjamine.

Töö autor viitab Ukraina kohtusüsteemile, kus *de iure* peaks olema kohtunik tähtsamal positsioonil kui prokurör, kuid *de facto* on süsteem vastupidine. (Neill, Brooke 2008, 9)

Töö autor järeldeb sellest, et selline vildakas võimustruktuur annab alust kallutatud kohtupidamisele ning korrupsioonile. Demokraatlikus ühiskonnas peaks kohus esindama kõrgeimat võimu ning olema sõltumatu.

Ukraina seadusandlus ning kohtusüsteem on Nõukogude Liidu pärand ning muudatused, mis on tehtud peale 1991. aasta iseseisvumist on olnud pelgalt kosmeetilised. (Ibid.)

Töö autor toob välja, et selline süsteem loob pinnase konflikti tekkeks, sest õiglase kohtupidamise puudumine distantseerib kodanikke võimust ning väheneb kodanike lojaalsus riigi vastu.

2.1.1.3 Pressivabadus

Pressivabaduse poolest jagas Ukraina 2013. aastal koos Lõuna-Sudaani ning Zambiaga 131 kohta 197 riigi hulgas, mis tähendab, et Ukrainas on vaba pressis olemasolu piiratud. (Freedom House 2013)

Töö autor rõhutab, et õigusriigis tähendab mõiste “hea valitsemistava” võimet tagada ühiskonnas sõnavabadus, mis on üheks tugisambaks ühiskonna toimimisel. See annab kodanikele võimaluse poliitilisteks debattideks ning võimaluse kaasa rääkida riigipoolsete

otsuste tegemisel. Samuti aitab see kaasa võimalusele jälgida avalike otsuste arengut.

Sõnavabadus ja hea valitsemistava toetavad riigi ja ühiskonna arengut. Avatud ühiskonnas on meedia roll hoida valitsemine läbipaistvana. See ei lase korruptsioonil tekkida ning toimida. Ukraina konflikti üheks põhjuseks võib pidada avaliku debati puudumist olulistest küsimustes ning meedia madalat võimet avalikustada korruptiivset tegevust riigis.

2.1.1.4 Pinged erinevate gruppide vahel ühiskonnas

Üldistades võime Ukraina jagada kolme regiooni. Kesk-Ukraina, kus asub pealinn Kiiev ning omab kõige suuremat ajaloolist identiteeti ning mida peetakse Venemaa hälliks. Lääne-Ukraina, mis on oma suuruselt väiksem ning jaguneb paljudeks regioonideks omades erinevate keelte ja kultuuride mõjutusi ning need alad kuulusid veel 19. sajandil Austria keisririigile. Kolmas regioon on Kagu-Ukraina, mis on ajaloolised nomaadide alad oma suurte rohumaadega ning mis on tänaseks suures osas asustatud vene rahvusest elanikega ning neil puudub ühisosa Lääne-Ukrainaga. (Hajda 2014)

Töö autori arvates on sellisest ajaloolisest taustast tulenevalt mõistetav riigi elanikkonna erinevus nii kultuuriliselt kui ka poliitilistelt vaadetelt.

Ukraina parteide maailmavaateline erinevus on seotud riigi erinevate regioonidega. Viktor Janukovitši juhitud Regioonide Partei esindas Ülemraadas Kagu- ja Ida-Ukraina elanikke ning tugevat ida-suunalist poliitikat ning opositsioonis olevad erakonnad esindasid suures osas Lääne-Ukraina huve ning pooldasid lääne-suunalist poliitikat ning lõimumist Euroopa Liiduga.

Kui me vaatleme Ukraina riigijuhte, nende liidreid, siis peale 1991. aasta iseseisvumist ei ole ükski Ukraina president suutnud liita Ida- ja Lääne-Ukraina kogukondasid ning neid erinevaid gruppe teineteisele lähendada, pigem on see tendents peale Nõukogude Liidu lagunemist olnud vastupidine. See annab meile mõistmise, miks on Ukraina konflikt arenenud erinevates Ukraina regioonides erinevalt ning mis põhjusel omavad Ida- ning Kagu-Ukraina sedavõrd jäika positsiooni konflikti lahendamisel.

2.1.1.5 Riigi Majandus

Majandusvabaduse indeksi järgi asetseb Ukraina 165 riigi seas 162 kohal ning samast uuringust näeme, et Ukraina majandus ei ole peale 1992 aastat kasvanud. Selline majanduse seis on otseselt seotud riigi õigusnormide puudulikkusega ning süsteemi läbipaistmatuse ja riigis vahava korrupsiooniga. Riigi jäik ja bürokratlik süsteem ei lase Ukrainal dünaamiliselt areneda. (Index of Economic Freedom 2015)

Konflikti ennetamise seisukohalt on oluline majanduse jätkusuutlikus ning elanikonna majanduslik areng. Sotsiaalse heaolu kasv kõikides ühiskonna kihtides on oluline, et vältida pingeid. Paraku Ukrainas on enamus riigi rikkusest oligarhide käes ning riigi valitsemine toimub printsibiil "käsi peseb kätt" ning sisuliselt pole situatsioon muutunud ka peale 2014. aastat.

Oligarhide käes on kogu riigi energiamajandus ning enamus tööstusest. Samuti kontrollivad oligarhid meediat. (Matuszak 2012)

Selline monopolistlik süsteem ei võimaldagi riigi majandusel kasvada, sest kogu rikkus koondub väikese grupi inimeste kätte.

Peale oligarhide mõjutab Ukraina majandust ka Venemaa energiapoliitika Ukraina suunal, mille eesmärk on hoida Ukraina tugevalt oma mõjusfääris. Üheks Venemaapoolseks mõjutusvahendiks on gaasitarned Ukrainale, mille hind on väga selgelt poliitiliselt motiveeritud. Näiteks 2012. aastal maksis Ukraina Venemaalt tarnitava 1000 kuupmeetri gaasi eest 550 dollarit, võrdluseks, et USA's maksis 1000 kuupmeetrit gaasi samal ajal 70 dollarit. (Black 2012)

2.1.2 Geopoliitilised põhjused konflikti tekkeks

Peamiseks geopoliitiliseks põhjuseks konfliktis on Venemaa soov omada hegemooniat oma naabruses, nimetades seda Venemaa mõjupiirkonnaks. Sellised välispoliitilised ambitsioonid ei mõjuta üksnes Ukrainat vaid kogu endise Nõukogude Liidu alasid. (Otarashvili, Lidicker 2015)

Ukraina sai selge signaali 2008. aastal, kui toimus Venemaa-Gruusia sõda, kus Venemaa oma kodanike kaitsmise egiidi all hõivas osa Gruusia territooriumist. Ukraina jaoks oli Krimm sarnases olukorras, kus enamikul elanikest oli Venemaa Föderatsiooni pass ning Venemaa omas väga selgeid strateegilisi huve selles piirkonnas. (Mirimanova 2011)

2009. aastal võttis Venemaa duuma vastu seaduse, mis suurendas Venemaa presidendi võimu kasutada sõjalist jõudu välismaal Venemaa kodanike kaitseks, mis muutis sõjaväe kasutamise teistes riikides siseriiklikult legitiimseks. Samuti survestas Venemaa Ukrainat pikendama Venemaaga Sevastopoli sadama rendilepingut pikemaks ajaks. (Ibid.)

Töö autor, analüüsis Ukraini konflikti sisemisi ning geopoliitilisi põhjuseid, võib üldistades öelda, et konflikt on Ukraina tänasesse süsteemi "sisse kirjutatud". Ukraina valitsemise süsteem vajab põhjalikke uuendusi seadusandluses, mis piiraks oligarhide monopolset tegevust ning soodustaks bürokraatia ning korrupsiooni vähenemist. Sisemiselt nõrk riik on avatud sisemistele vägivaldsetele konfliktidele ning välistele rünnakutele, sest kui riik ei suuda oma võimu kehtestada, siis toob see kaasa riigi lagunemise ja territooriumi hõivamise mõne oma agressiivse naabri poolt.

2.2. Euroopa Liidu meetmed Ukraina konflikti vältimiseks

Euroopa Liidu peamiseks ennetustegevuseks on struktuurse stabiilsuse loomine teistes riikides. On kaks kahepoolset dokumenti, mis sätestavad õigusliku ja poliitilise raamistiku Euroopa Liidu ja Ukraina suhetes.

Esimene on partnerlus- ja koostööleping (PCA) ning tegevuskavad, mis määratlevad poliitiliste dialoogide pidamise läbi alakomiteede Euroopa Liidu ja Ukraina vahel. Euroopa Liit ja Ukraina on vahetanud Partnerlus- ja Koostöölepingu assotsiatsioonilepinguga, mis sisaldab endas põhjalikku ja laiaulatuslikku vabakaubanduslepingut (DCFTA). Kuna assotsiatsioonilepingu jõustumine võtab aega, siis sellele eelnes 24.11.2009 allkirjutatud assotsiatsiooni reglement, et hõlbustada assotsiatsioonilepinguga liitumist. (EU-Ukraine Association Agenda 2010)

Teine kahepoolne dokument on riigi strateegiadokument (CSP), mis kuulub Euroopa

naabruspoliitika üldisesse raamistikku (ENP). Euroopa Liit toetab Ukrainat läbi mitme meetme. Need on “idapartnerlus” ning “Mustamere sünergia”, mis on oma iseloomult piirkondlikud koostöö algatused. Programmide eesmärk on olla Euroopa naabruspoliitika ja partnerluse rahastamisvahendi (ENPI) täienduseks kahepoolsele Euroopa naabruspoliitika tegevuskavale. Piirkondlik mõõde toetab koostööd naabruspoliitika keskendumiseks regiooni riikide küsimustele, mis nõuavad piirkondlikku lahendust. (EU External Action 2015)

Töö autori üldistuse kohaselt on Euroopa Liidu ja Ukraina vahel sõlmitud assotsiatsioonileping oma olemuselt kokkulepe, mis ütleb, et Euroopa Liit toetab rahaliselt ning teadmistepõhiselt Ukrainas riigi arenguks läbiviidavaid muudatusi ning reforme, mis omakorda loovad võimaluse struktuurse stabiilsuse kasvuks Ukrainas ning terves regioonis.

Töö autor rõhutab, et Euroopa Liit alustas Ukraina toetamist 1991 aastal kohe peale iseseisvumist ning Euroopa Liidu abi Ukraina struktuurseks arenguks on olnud umbes 130 miljonit eurot aastas (Foundation Robert Schuman, 2014) ning Ukraina vahel sõlmitud assotsiatsiooni reglement kirjutati alla juba 2009. aastal, mis paneb kahtlema Euroopa naabruspoliitika toimivuse enne 2014. aasta riigipööret, sest olukord Ukraina valitsemiskultuuris ei olnud paranenud lepingu allakirjutamisejärgsel perioodil. Euroopa assotsiatsioonileping sunnib partnerriike võtma omaks euroopalikke väärtusi, pakkudes vastutasuks raha riigi reformimiseks ja paremaid tingimusi Euroopa turul kauplemiseks.

Assotsiatsioonilepingu nurjumisele aitasid kaasa erinevad huvigrupid, enne kõike Ukrainas poliitilisi ning majanduslikke hoobasid omavad oligarhid. Ukrainas oli enne 2013 aasta sündmuseid kaks olulisemat gruppi oligarhe. Esimene grupp oli niinimetatud “vanad oligarhid”, kes omavad suuremat osa Ukraina tööstusest ning teine grupp oli niinimetatud “perekond”, kes olid lähedased liitlased Ukraina presidendile Viktor Janukovitšile ning kes olid jaganud omavahel kõik olulisemad riigiametid majanduse- ning justiitsvaldkonnas ning kontrollisid avalike hangete protsessi. Esimene grupp oleks olnud võitja lühikeses perspektiivis, sest Euroopa vajab pidevalt tooret oma tööstustele ning igal juhul oleks kaotaja olnud Janukovitši lähikonda kuuluv “perekond”, sest Assotsiatsioonileping nõuab turu liberaliseerimist ning monopolidevastast võitlust. (Koscinski, Vorobiov 2013)

Selline riigi juhtimise mudel ja riigijuhid ei olnud motiveeritud assotsiatsioonilepingule alla kirjutama, sest see ei esindanud oligarhide huve ning juhtidel

puudus soov loobuda oma monopoolsest seisusest ning võimust riigis.

Töö autor teeb sellest järelduse, et assotsiatsioonileping oma olemuselt teenib aatelisi ning õilsaid eesmärke ning ideaalis selle rakendumine toob endaga kaasa riigi ning selle elanikonna sotsiaalmajnadusliku olukorra paranemise. See on oluline struktuuraalseks konfliktide ennetamiseks, kuid korrumppeerunud ühiskonnas ei ole see piisav algatamaks struktuuraalseid protsesse riigi arenguks.

Teine oluline põhjus assotsiatsioonilepingu nurjumisele oli Venemaa-poolne vastutegevus lepingu allkirjastamiseks. Novembris 2013, kui Janukovitš peatas Euroopa Liiduga Assotsiatsioonilepingu allkirjutamise, sõlmisid Moskva ja Kiiev kokkuleppe, et Venemaa annab Ukrainale 15 miljardit dollarit abi ning alandab gaasi hinda 410-lt 270-le dollarile kuupmeetri eest. Selle sammu eesmärk oli veelgi suurendada Ukraina sõltuvust Venemaast. (Maigre 2014)

Euroopa Liit, sõlmides Ukrainaga kahepoolset kokkulepet ei võtnud arvesse Venemaa huve regioonis.

Mitmed Euroopa Liidu kõrged ametnikud on tunnistanud, et Lääne-Euroopa ei ole kuigi hästi mõistnud olukorda Ida-Euroopas (House of Lords 2015, 24)

2.3 Euroopa Liidu varajase hoiatussüsteemi toimimine

2009. aasta detsembris jõustus Euroopa Liidu Lissaboni leping, millega loodi Euroopa Liidu välisteenistus, mis alustas tööd 2011. aasta jaanuaris. Lissaboni lepingu artikkel 21c, mis käsitleb üldsätteid Euroopa Liidu välistegevuses, ütleb et üheks Euroopa Liidu eesmärgiks on säilitada rahu, ennetada konflikte ja tugevdada rahvusvahelist julgeolekut kooskõlas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja eesmärkide ja põhimõtetega, Helsingi lõppakti põhimõtetega ning Pariisi harta eesmärkidega, kaasa arvatud rahu ja julgeolek välispiiridel. (Euroopa Liidu Aluslepingute Konsolideeritud Versioonid, 2010)

Septembris 2014 kävitas Euroopa Liit oma varajase hoiatussüsteemi. (EU Conflict Early Warning System 2014)

Töö autori arvates on konfliktide ennetamise lahutamatu osa varajane hoiatussüsteem, mis kuulub Euroopa Liidu Välisteenistuse töövaldkonda ning kelle ülesandeks on varajase

hoiatussüsteemi ning varajase reageerimissüsteemi väljatöötamine ning töös hoidmine.

Töö autor ei leidnud kinnitust, et Euroopa Liidul oleks olnud väljatöötatud ning toimiv konfliktide varajane hoiatussüsteem Ukraina konfliktieelsel perioodil, mis kahtlemata löi eelduse, et Euroopa Liit ei suutnud piisavalt kiirelt reageerida võimaliku konflikti ennetamiseks ja ära hoidmiseks.

Euroopa Liit käivitas oma varajase hoiatussüsteemi septembris 2014 ning enne seda esitleti varajast hoiatussüsteemi loosungite kaudu, millega teatati, et see on üheks välisestuse oluliseks eesmärgiks. (The EU's comprehensive approach to external conflicts and crises 2013)

Seega saab töö autor väita, et Ukraina konflikti puhul varajast hoiatussüsteemi ei eksisteerinud ning seetõttu Euroopa Välisestus reageeris sündmusele alles peale konflikti puhkemist.

Euroopa Liidu partneritel NATO-l ning OSCE-l on mõlemal toimivad varajased hoiatussüsteemid, kuid vaatamata sellele, et mõlemal partnerorganisatsioonil on toimiv süsteem, on piiratud infovahetuse tõttu selle kasutamine Euroopa Liidu huvides võimatu.

2.4 Euroopa Liidu meetmed Ukraina konflikti lõpetamiseks

Euroopa Liit on võtnud kasutusele erinevaid operatiivseid meetmeid Ukraina konflikti lõpetamiseks.

Euroopa Liit on astunud diplomaatilisi samme konflikti lõpetamiseks ning Euroopa Liit kehtestas Venemaale ning tema poolt annekteeritud Krimmile ja Sevastopolile sanktsioonid, mis on osa operatiivsest ennetusest. Samuti võttis Euroopa Liit kasutusele stabiliseerimisvahendid konflikti lõpetamiseks ning struktuuralse stabiilsuse taastamiseks.

Struktuuralse meetmena on Euroopa Liit ning Ukraina allkirjastanud assotsiatsioonilepingu, mille eesmärk on toetada Ukraina poliitilisi ning majanduslike reforme ning mis on osa Euroopa Liidu struktuuralsest ennetusest. (European Union Newsroom 2015)

3. märtsil 2014 toimus Euroopa Nõukogu erakorraline koosolek, kus mõisteti hukka

Venemaa Föderatsiooni rünnakud Ukraina riigi ning selle terviklikkuse vastu poolt. Euroopa Liit nõudis Venemaalt viivitamatut vägede tagasitõmbumist ning Venemaa Mustamere laevastiku paiknemise Sevastopolis lepingust kinnipidamist, mis sõlmiti 1997. aastal Ukraina ning Venemaa vahel. Samuti nõudis Euroopa Komisjon, et alustataks viivitamatult rahukõnelusi Ukraina ning Venemaa vahel. (Ibid.)

2.4.1 Diplomaatilised meetmed

Diplomaatiliste meetmetena tühistati G8 tippkohtumine Venemaal Sotšis ning selle asemel toimus ilma Venemaa osaluseta G7 tippkohtumine Brüsselis 4.- 5. Juuni 2014. Samuti peatati läbirääkimised Venemaa liitumiseks OECD ning Rahvusvahelise Energia Agentuuriga. (EU Newsroom 2015)

Teise diplomaatilise sammuna peatati Euroopa Liidu ning Venemaa vaheliste regulaarsete tippkohtumiste pidamine, mis tähendas kahepoolsete kõneluste lõpetamist viisaküsimustes ning uue kahepoolse lepingu sõlmimist. Samuti vaadatakse üle kahepoolsed koostööprogrammid peatamaks Euroopa Liidu kahepoolsete ning regionaalsete programmide rakendamise. Diplomaatilised sammud ei puudutanud piiriüleseid ning tsiviilühiskonnaga seotud programme. (Ibid.)

2.4.2 Piiravad meetmed (Sanktsioonid)

Piiravate meetmetena võeti kasutusele inimeste, kelle seotus konfliktiga oli tõestatud, varade külmutamine Euroopa pankades ning nendele isikutele kehtestati Euroopa Liidu viisakeeld. (European Union Newsroom 2015)

Venemaa poolt annekteeritud Krimmile ning Sevastopolile kehtestati majanduspiirangud, mis keelavad kauba ekspordi ning impordi konfliktises regioonis. Samuti kehtestati piirangud investeringutele ning reisimisele. (Ibid.)

Venemaale kehtestati finantspiirangud, mis keelavad finantstehingud viie Venemaa pangaga. Samasuguseid piiranguid kehtestati ka energiafirmadele ning Venemaa

kaitsetööstusele. Muuhulgas kehtestati Venemaale relvaembargo, mis keelab Euroopa Liidu liikmesriikidel tarnida Venemaale relvakomponente ning tehnoloogiat. (Ibid.)

Töö autor toob välja, et sanktsioonide kehtestamisest on töö kirjutamise hetkel möödunud üks aasta, kuid soovitud mõju sanktsioonidel puudub, sest Venemaa ei ole taganenud oma positsioonist toetada separatistlikku Ida-Ukrainat ning ei ole lahkunud annekteeritud Krimmist ning Sevastopolist.

Euroopa Liidule on sanktsioonid üheks olulisemaks mõjutusvahendiks, kuid võttes arvesse Euroopa Liidu praktikaid sanktsioonide kehtestamisel, siis seal puudub selge edulugu sanktsioonide positiivsest mõjust. (European Union Restrictive measures (sanctions) in force 2015)

Sanktsioonide mittetoimimise üheks põhjuseks on see, et ühepoolselt kehtestatud sanktsioonid sunnivad sanktsioneeritava sihtriiki looma kaubandussuhteid teiste riikidega, kes ei blokeeri sanktsioneeritava riigi tegevust. Sellisel juhul ei ole sanktsioonide mõju eesmärgipärane. Samuti oli see Euroopa Liidu poolt kehtestatud sanktsioonidega Valgevene vastu, kes nende tulemusel liikus veelgi enam Venemaa poole. (Esfandary 2013, 6)

Töö autor viitab sarnasele reaktsioonile. Sanktsioonide mõju vähendab teiste riikide ning organisatsioonide jätkuvat koostööd Venemaa Föderatsiooniga. Peale Euroopa Liidu poolsete sanktsioonide kehtestamist hakkas Venemaa otsima võimalusi kaubandussidemete tihendamiseks Hiinaga, kes ei olnud liitunud Euroopa Liidu ning USA poolt kehtestatud sanktsioonidega.

Teise olulise põhjusena, miks sanktsioonid ei toimi, toob töö autor välja Euroopa Liidu liikmesriikide sõltuvuse Venemaa gaasist, mis ei lase kehtestada suuremat mõju omavat sanktsiooni, keelustades gaasi importi Venemaalt (House of Lords 2015, 15)

2.4.3 Euroopa Liidu kriisjuhtimise mehhanism

Euroopa Liidu kriisjuhtimise mehhanismi kaudu alustas Euroopa Liit jaanuaris 2015 humanitaarabi andmist Ukrainale. (European Commission 2015)

Sõjalise missiooni lähetamist Ukrainasse töö kirjutamise hetkel ei kaaluta, sest Euroopa Liit loodab konflikti rahumeelsele lahendamisele.

Töö autori hinnangul on see samm õigustatud, sest Euroopa Liidu sõjaline missioon tekitaks praeguses faasis lisapingeid vaenupoolte vahel ning selline samm ei aitaks rahu sõlmimisele kaasa.

Otsuse sõjalise missiooni saatmiseks praeguses faasis rahu tagamiseks, peab tegema ÜRO Julgeolekunõukogu, kuid Venemaa vastuseisu tõttu ei ole see hetkel reaalne.

Euroopa Liit peaks kaaluma sõjalise missiooni algatamist juhul, kui Minski rahulepingust ei peeta kinni ning Venemaa regulaarväed sisenevad Ukraina territooriumile. Sellisel juhul on autori hinnangul sõjaline missioon vältimatu.

2.4.4 Stabiliseerimise instrumendid

Stabiliseerimismeetmena võttis Euroopa Liit kasutusele finantsabi andmise Ukrainale, mille suurus 2014. aastal oli 11 miljardit eurot. (European Commission's support to Ukraine 2014).

Stabiliseerimismeede on oluline vahend struktuuraalse stabiilsuse loomiseks Ukrainas.

2.4.5 Assotsiatsioonileping

Euroopa Liidu struktuuraalse meetmena konflikti lõpetamiseks allkirjastati 27. juunil 2014 Brüsselis Euroopa Ülemnõukogu kohtumisel assotsiatsioonileping. (Vabariigi Valitsus 2014)

Kõigist Euroopa Liidu poolt allkirjastatud assotsiatsioonilepingutest ei ole ükski olnud nii ambitsioonikas kui see, mis Ukrainaga 2014. aastal. Allkirjastatud assotsiatsioonileping on põhjalik ning laiaulatuslik vabakaubandusleping, mis hõlmab endas enamiku Ukraina sotsiaalsetest ning majanduslikest sektoritest. Assotsiatsioonilepinguga kohustub Ukraina vähendama tollimakse ning võtma omaks suure osa ühenduse seadusandlusest. See on eelduseks sisenemisel Euroopa majaduspiirkonda. (Foundation Robert Schuman 2014)

Kui esimesel katsel ebaõnnestus assotsiatsioonilepingu allkirjutamine huvigruppide vastuseisu tõttu, siis uues poliitilises olukorras on situatsioon mõnevõrra muutunud.

Riigi juhtimisest on tõrjutud endise presidendi Viktor Janukovitši lähikondlased, kes kõrvaldasid riigi varasid eelneva valitsuse ajal. See muidugi ei anna alust arvata, et uus valitsus tegutseb kuidagi teisiti. Sellise hinnangu andmiseks puuduvad piisavad tõendid ning uus valitsus ei ole saanud ennast veel poliitiliselt piisavalt tõestada.

Poola Rahvusvaheliste suhete Instituut on oma bülletäänis nimetanud assotsiatsioonilepingu suurimaks võitjaks Ukraina toiduainete tööstust, eesotsas tänase presidendi Petro Poroshenkoga. Tema kommitööstus Roshen teenib 35-40% kasumit tänu Euroopa Liidu importtollide kadumisele. (Koscinski, Vorobiov 2013). See peaks olema piisav motivaator uuele presidendile assotsiatsioonilepingu ellu rakendamiseks.

Oluline meede struktuurse stabiilsuse loomiseks on Euroopa Liidu rahaline toetus. Euroopa Liit toetab Ukraina majandust järgneval eelarve perioodil (2014-2020) 140 kuni 200 miljoni euroga aastas. (European Commission's support to Ukraine 2014)

Töö autor kahtleb, kas ette võetud meetmed on piisavad lõpetamiseks konflikti Ukrainas, sest me peame arvestama fakti, et Euroopa Liit ei ole suutnud tõestada oma võimet regioonis konflikte lahendada. Me näeme seda täna Gruusias, kus on alates 2008 aastast külmutatud konflikt Gruusia ning Abhaasia ja Lõuna Osseetia vahel, Moldovas, kus on samasugune olukord Moldova ning Transnistria vahel ning Armeenia ja Azerbaidžani vaheline tüli Mägi-Karabahhia piirkonna pärast. (Dempsey 2014)

Euroopa Liit ei ole suutnud ennast välispoliitiliselt tõestada ning seetõttu on Ukraina konflikti lõpetamise juhtroll ning Euroopa välispoliitika esindamine nihkunud liikmesriikide valitsuste ja ennekõike Saksamaa pädevusse. Saksamaa on Euroopa Liidu suurima majandusega riik ning on seetõttu tugevaim välispoliitika mõjutaja Euroopas eesotsas Saksamaa kanstler Angela Merkeliga. Angela Merkel tõi konflikti lõpetamiseks vajaliku operatiivsuse, mille eesmärgiks oli konflikti deeskaleerumine. Selline pööre ei pane üksnes küsimärgi alla Euroopa Liidu võimet konflikte lahendada, vaid ka Euroopa liikmesriikide omavahelise integratsiooni. (Pond, Kundnani 2015)

2.5 Euroopa Liidu koostöö rahvusvaheliste organisatsioonidega Ukraina konfliktis ennetamisel ning lahendamisel

2.5.1 Euroopa Liidu ning NATO koostöö

Esimene Euroopa Liidu ning NATO vaheline koostööleping sõlmiti kahe organisatsiooni vahel Maastrichtis 1992. aastal ning 2002. aastal võtsid vastu NATO ning Euroopa Liit Euroopa Julgeoleku ja Kaitsepoliitika ühisdeklaratsiooni, mis võimaldab Euroopa Liidul kasutada NATO sõjalise planeerimise võimekust oma sõjaliste operatsioonide läbiviimisel. 17. märtsil 2003 sõlmiti niinimetatud "Berlin Plus" kokkulepe, mille eesmärgiks oli tõhustada koostööd kriisiohjamises ning lepiti kokku Euroopa Liidu ning NATO regulaarsed kohtumised erinevatel tasanditel, et võimaldada NATO-l toetada Euroopa Liidu sõjalisi missioone, millega NATO otseselt ei tegele. Alates 2005. aastast on NATO-l alaline esindaja Euroopa Liidus. (NATO 2014)

2010. aastal Lissaboni kohtumisel otsustas Euroopa Liit tihendada strateegilist partnerlust NATO-ga (Ibid.)

NATO-l puudub võimekus konflikte ennetada ning selle organisatsiooni üks peamine tegevusvaldkond on lühiajaline kriisireguleerimine. Sellel ongi peamine fookus Euroopa Liidu ning NATO suhetes. (Gross, Juncos 2011. 185)

Mõlemad organisatsioonid toetavad oma tegevustes struktuurse stabiilsuse loomist. Euroopa Liidul on selleks erinevad koostöö vormid oma naabritega ning NATO kasutab selleks niinimetatud "avatud ukse" poliitikat, mis toetab uute liikmete arengut organisatsiooniga liitumiseks. (Ibid. 189)

NATO jagab informatsiooni Euroopa Liiduga vaid äärmisel julgeolekukaalutlusel ning NATO otsustab ise, millist informatsiooni ning millises mahus ta oma partneritega jagab. (Ibid. 193)

Ukraina kriisi ennetamisel puudus Euroopa Liidu ning NATO omavaheline koostöö.

2.5.2 Euroopa Liidu ning OSCE koostöö

OSCE on oma iseloomult valitsustevaheline organisatsioon, mille eesmärk on ennetada vaidluste tekkimisi organisatsiooni kõigi 57 liikme vahel. Organisatsiooni ülesanne on tsiviilkriiside reguleerimine (piiride monitoorimine, politsei missioonid) ning üldisemad teemad, nagu demokraatia ning inimõiguste jälgimine liikmesriikides. Otsuseid organisatsioonis võetakse vastu konsensuslikult. (Euroopa Komisjon 2003)

Euroopa Liidu poolt 2003. aastal kinnitatud eelnõu Euroopa Liidu ning OSCE koostöö konfliktide ennetamiseks, kriiside reguleerimiseks ning konfliktijärgseks rehabilitatsiooniks. Kahe organisatsiooni vaheline koostöö hõlmab poliitilis-sõjalisi, majanduslikke, keskkonnaga ning inimühiskonnaga seotud teemasid ning koostöö sisaldab info ning analüüsi vahetust, koostööd faktide leidmise missioonidel, diplomaatiliste tegevuste ning avalduste koordineerimist, mis sisaldab konsultatsioone eriesindajatega, koolitusi ning välitööde koordineerimist. (Ibid.)

Vaatamata sellele, et Euroopa Liidu ning OSCE koostöö on formuleeritud, ei ole mingit nähtavat tulemust nende kahe organisatsiooni koostöös. Selle põhjuseks on Venemaa Föderatsiooni poolne koostööst loobumine. (Stewart 2008)

OSCE ning Euroopa Liidu vahelised dialoogid toimuvad ühenduse liikmesriikide tasandil, kuid mitte organisatsioonide tasandil. Selline olukord ei lase edukal koostööl toimida ning ametlik infovahetus on häiritud, mis omakorda ei võimalda efektiivselt konflikte ennetada.

3. EUROOPA LIIDU TEGEVUSE TÕHUSTAMINE KONFLIKTIDE ENNETAMISEL JA LAHENDAMISEL

3.1 Euroopa Liidu ennetustegevuse täiustamine

Tänane Euroopa Liidu strukturealne ennetustegevus keskendub kahepoolsete majandussidemete loomisele kolmandate riikidega. Euroopa Liit kasutas Ukrainas pikaajalise ennetuse meetmena võimalust Ukrainal sõlmida Euroopa Liiduga assotsiatsioonileping. Vaadeldes Ukraina sündmusi võime öelda, et assotsiatsioonileping oli pigem destabiliseeriva loomuga, mitte strukturealset stabiilsust loov meede. Euroopa Liit ei võtnud arvesse Venemaa huve regioonis ning Kagu-Ukraina elanike meelsust antud küsimuses.

Euroopa Liidu ennetuspoliitika keskendub riikide vahelisele koostööle, mis toimuvad makropoliitilisel tasandil, mis tähendab, et läbirääkimisi peetakse riigi tippjuhtkonnaga ning keskendutakse riigi reformimisele, mis ei pööra erilist tähelepanu mikrotasanditele tsiviilühiskonnas.

Sellest tulenevalt pakub autor välja tulevikus suuremat tähelepanu pöörata riigi sisestele allhoovustele ning keskenduda rohkem kodanikuühiskonna arengule. Üheks võimaluseks, kuidas autori hinnangul oleks võimalik sarnaseid olukordi vältida, on Euroopa Liidu ennetuspoliitika kohandamine selliselt, et strukturealse stabiilsuse loomine toimuks kodanikuühiskonna tasandil. Üldistades võib öelda, et oluline samm konfliktide ennetamisel ja lahendamisel oleks nn “rohkem Euroopat” riskiriikides, et sealne elanikkond mõistaks euroopalikke väärtusi ning seda, millist isiklikku ning ühiskondlikku kasu on võimalik saada neid väärtusi omaks võttes. Ukrainas kodanikuühiskond reageeris valitsuse otsuse vastu mitte allkirjastada assotsiatsioonilepingut Euroopa Liiduga, mis on heaks näiteks kodanikuühiskonna võimest algatada protsesse süsteemi muutmiseks.

Töö autori hinnangul oleks olnud võimalik vältida Kagu- Ukraina sündmusi, kui seal toimunuks Euroopa Liidu missioonid, et aidata sealsel elanikonnal mõista alternatiive Venemaa poolt pakutava asemel. Selle asemel tegutses Venemaa oma täie propaganda arsenaliga, et sealseid inimesi veelgi enam distantseerida euroopalikest väärtustest.

Teise võimalusena pakub töö autor välja erasektori kaasatuse strukturealse stabiilsuse

loomisel. Investeerides ettevõtete arengusse aitab Euroopa Liit luua stabiilset keskkonda riskiriikides. Euroopa Liidus on kasutusel ISO standardid, mille eesmärk on tõhustada ettevõtete tööd ning aidata kaasa nende arengule. Kui Euroopa Liit läbi oma stabiliseerimisfondide toetaks erasektori juhtimissüsteemide arengut, siis looks see eeldused inimeste turvalisuse kasvuks ühiskonnas ning samas saaks Euroopa Liit teha teatavaid soodustusi kauplemiseks Euroopa turul neile ettevõtetele, kes täidavad etteantud tingimusi.

3.2 Euroopa Liidu varajase hoiatussüsteemi täiustamine

Pikaajaliseks ja operatiivseks ennetamiseks on vajalik hästi toimiv varajane hoiatussüsteem. Varajase hoiatussüsteemi ülesanne on monitoorida konflikti juurpõhjuste olemasolu, mis on oluline pikaajaliseks ennetustegevuseks. Peale monitoorimise on oluline analüüsida olukorda võimalikus kriisipiirkonnas ning vastavalt sellele ka reageerida.

Varajase hoiatuse analüüs konflikti ennetamiseks annab nii Euroopa Liidule kui ka tema partnerriikidele ning rahvusvahelistele organisatsioonidele võimaluse kiirelt reageerida.

Kuigi Euroopa Liidu varajane ennetussüsteem käivitus alles 2014 aasta septembris on töö autoril, analüüsides olemasolevat süsteemi, soovitusel selle täiustamiseks. Euroopa Liit on väjendanud veendumust, et varajane ennetussüsteem ei ole konfliktide ennustamiseks ning selle eesmärk on läbi kõrge riskiga riikide analüüsimise märgata võimalike konfliktide teket. (EU Conflict Early Warning System 2014)

Töö autor toob välja Euroopa Liidu varajase hoiatussüsteemi nõrkusena selle, et puudub selge omavaheline seos varajase hoiatussüsteemi ning pikaajalise ennetuspoliitika vahel. Tänapäevane Euroopa Liidu ennetussüsteem on pigem sisendiks operatiivsele ennetusele, mis tähendab, et ennetusprotsesside käivitamiseks on vajalikud esimesed konflikti ilmingud.

Töö autor soovib arendada varajast ennetussüsteemi selliselt, et see võimaldaks ära tunda toimivate riikide sotsiaalmajanduslikke ning poliitilisi ohtusid, et ära hoida riigi taandarengut ja sisemise ebastabiilsuse kasvu.

Teise olulise nõrkusena toob töö autor välja Euroopa Liidu varajase ennetussüsteemi võimetust avastada teisi kõrge riskiga ohtusid nagu terrorism, narkokaubandus, kuritegevus jne. Tänapäevane ennetussüsteem keskendub riikide monitoorimisele, kuid edukaks ennetuseks

peaks see autori hinnagul toimima kooskõlas pikaajalise ennetussüsteemiga ning fookus peaks liikuma poliitiliselt makrotasandilt ühiskonna mikrotasandile, et märgata muutusi ühiskonnas. Selle edukaks toimimiseks on vaja tihendada koostööd teiste riikidega ning rahvusvaheliste organisatsioonidega ja seeläbi muuta pikaajaline ennetus efektiivsemaks.

Teine võimalus oleks rakendada meediamonitoringut, mis aitaks välja tuua muutusi avalikus arvamuses. Muutus avalikus arvamuses oleks indikaatoriks edasisele analüüsile ning selle läbi oleks võimalik ennetada võimalike kriiside avaldumist.

3.3 Euroopa Liidu konfliktide lahendamise strateegia tõhustamine

Euroopa Liit kasutab konfliktide lahendamiseks ühe peamise mõjutusvahendina sanktsioone. Sanktsioonide mõju konfliktide lahendamisel on pikaajaline, mis tähendab, et sanktsioonide kehtestamisest kuni konflikti lahendamiseni võib kuluda mitmeid aastaid.

Töö autori hinnangul peaksid sanktsioonid olema osa tõhusast struktuuraalsest ennetussüsteemist, mis saaks oma sisendi hästitoimivast varajasest hoiatussüsteemist. Sellisel juhul annaksid piiravad meetmed palju parema tulemuse, sest see sunnib agressorit oma plaanidest taganema. Tänapäevane sanktsioonide kehtsetamine toimub reaktiivselt, mis tähendab, et sanktsioonid kehtestatakse alles pärast tõsise kriisi tekkimist. Analüüsides Euroopa Liidu otsustusprotsessi sanktsioonide kehtestamisel, saame öelda, et need kehtestatakse kiirustades ning ilma eelneva põhjaliku analüüsita. Juhul kui Euroopa Liit rakendaks sanktsioone pikaajalise ennetuse osana, eeldaks see eelnevat põhjalikku faktide kogumist ning analüüsi, mis tähendab, et sanktsioonide mõju oleks efektiivsem.

Teise võimaliku parendusena pakub töö autor välja koostöö tõhustamise oma regionaalsete ning globaalsete partneritega. Euroopa Liit peaks mobiliseerima kõik regionaalsed ning rahvusvahelised partnerid, et avaldada survet agressori vastu. Euroopa Liit on oma rahvaarvult ning majandusnäitajate poolest suurtoimija globaalses majanduses. See annab hea eelduse olla ka suurtoimija globaalses poliitikas. Selline eelis annab võimaluse survestada riike, kes ei ole ühinenud sanktsioonidega, kuid kelle jaoks on Euroopa Liit oluline kaubanduspartner.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö autor uuris Euroopa Liidu tegevust Ukraina konflikti ennetamisel ja lahendamisel. Autor võttis teoreetiliseks aluseks pikaajalise ehk struktuuraalse ja lühiajalise ehk operatiivse ennetamise ning varajase hoiatussüsteemi, mis on nende lahutamatu osa.

Pikaajaline ennetamine hõlmas endas erinevaid Euroopa Liidu poliitikaide, mis aitavad luua stabiilsust ja rahu regioonis.

Euroopa Liidu lühiajalise ennetamisega kehtestati Venemaale ning Ida-Ukraina separatistidele, kui konflikti osapooltele, sanktsioonid.

Euroopa Liidu varajase hoiatussüsteemi eesmärk on märgata ning ennetada võimalike kriiside eskaleerumist vägivaldseteks konfliktideks.

Bakalaureusetöö põhiosas keskenduti Ukraina konflikti juurpõhjustele ning Euroopa Liidu poliitikaide toimimisele konflikti ennetamisel ja lahendamisel.

Analüüsi tulemusel leiti vastus uurimisküsimustele “Milliseid meetmeid rakendas Euroopa Liit konflikti ennetamisel ja lahendamisel?”

Käesolevas töös kirjeldas autor Ukraina konflikti tekkimise sisemisi ja geopoliitilisi põhjusi.

Sisemiste põhjustena toodi välja:

- riigi legitiimsus, mis viitas korruptsioonile riigis;
- õigusnormidele, mis näitas puudusi Ukraina kohtusüsteemis;
- pressivabadusele, mis aitaks kaasa riigi läbipaistvuse suurendamisele ning korruptsiooniga võitlemisele;
- pinged erinevate gruppide vahel, mis tõi välja Ukraina territoriaalse eripära ning riigi jagunemise kolmeks regiooniks, kus igaühel on oma väljakujunenud identiteet ning poliitilised eelistused;
- riigi majandus, mis on Ukrainas oligarhide kontrolli all ning kes mõjutavad suuresti ka tänast riigi poliitikat.

Geopoliitilise põhjusena tõi käesoleva töö autor välja Venemaa huvid regioonis ning Ukraina ja Euroopa Liidu sõltuvuse Venemaa energiast.

Töö autor analüüsis Euroopa Liidu ennetuspoliitikat ning struktuuraalse ennetuse

strateegiaid ning nende toimimist Ukraina konflikti vältimiseks.

Töö autor kirjeldas varajase hoiatussüsteemi puudumist Ukraina konflikti alguses, mis oleks pidanud andma signaali võimaliku konflikti tekkimisest ning mille toimimisel oleks olnud võimalik ennetada vägivaldse konflikti puhkemist Ukrainas.

Bakalaureusetöö viimases osa keskendus töö autor Euroopa Liidu tegevuse tõhustamisele konflikti ennetamisel ja lahendamisel. Analüüsi tulemusena leidis töö autor vastused uurimisküsimusele “Milliseid meetmeid peab Euroopa Liit tõhustama konflikti efektiivsemaks ennetamiseks ja lahendamiseks?”.

Bakalaureusetöö autor pakkus välja ühe lahendusena ennetustegevuse fookuse muutmist makro-poliitiliselt tasandilt mikro-tsiiviiltasandile, et aidata kaasa kodanikuühiskonna arengule riskiriikides. Teise lahendusena pakkus töö autor välja erasektori kaasatuse struktuuralse stabiilsuse loomisel.

Varajase hoiatussüsteemi heaks toimimiseks pakub töö autor välja süsteemi fookuse nihutamist operatiivselt analüüsilt monitoorimisele, mis võimaldaks märgata meedia vahendusel ühiskonnas toimuvaid meelsuse muutusi ning ohumärke.

Käesoleva töö autor kirjeldab Euroopa Liidu konfliktide lahendamise ühe meetmena sanktsioonide kehtestamist, mille mõju ei ole eesmärgipärane. Töö autor pakub välja lahendusena sanktsioonide kehtestamise operatiivse ennetustegevuse meetmena muutmist struktuuralse ennetustegevuse osaks, mis tähendaks põhjalikumalt analüüsimist ning paremat sihitatust konfliktide ennetamisele ning lahendamisele. Teise lahendusena pakub töö autor välja Euroopa Liidu mõjujõu suurendamist läbi tugeva diplomaatia. Euroopa Liit on täna maailmas arvestatav tegija ning efektiivseks konfliktide lahendamiseks oleks oluline jõuliselt kaasata kõik oma regionaalsed ning globaalsed partnerid.

RÉSUMÉ

ACTIONS OF THE EUROPEAN UNION IN PREVENTION AND RESOLUTION OF CONFLICTS IN UKRAINE

Margus Peek

Conflict prevention and resolution is sophisticated area, because it depends on various aspects such as environment, international cooperation, origin of the conflict and support of government. Every conflict has its own aspects and approach. European Union has aimed to prevent and solve violent conflict such as Ukraine. Due to European Union important role in conflict prevention and resolution, it is very essential to approach Ukraine conflict and analyze the European Union conflict prevention and resolution methods in Ukraine.

The aim of this work is to analyse European Union role in conflict prevention and resolution. The research problem was “How effective is The European Union prevention policy to prevent and resolve the Ukrainian conflict.” In order to examine the research area the author had to state research questions “What measures implemented by the European Union in preventing and resolving conflict?”, And the second question was “What action should the European Union to enhance the efficiency of conflict prevention and resolution?”

To solve this research problem it was essential to focus on conflict prevention polices of European Union.

In the light of European Union conflict prevention and resolution difficulties in Ukraine was substantial to find these aspects what went wrong and how European Union can learn from these drawbacks in the future.

Qualitative model was used to research the main problem of this work.

This work is based on previous research in conflict prevention, European Union conflict prevention and resolution methods and situation in Ukraine before and after escalation of the conflict.

The first part of this work focused on European Union policies about conflict

prevention, resolution and early warning system. Second part of this work focused to analyse root causes of the conflict which was in Ukraine and European Union actions to solve the Ukraine conflict. The root causes were divided into two sections. First internal causes which were:

- legitimacy of the state;
- rule of law;
- freedom of the press;
- tensions between different groups;
- state economy.

Second were geopolitical causes which pointed out Russian interest in region and Ukraine dependence of Russian energy.

In Second part it was important to analyse what actions were implemented by the European Union to prevent Ukraine conflict and how worked European Union early warning system and what measures European Union took to resolve Ukraine conflict. Work analysed European Union actions to prevent conflict escalation and resolve conflict.

In the third section author proposed solutions to make more effective preventive activities. First proposal is to changing focus from macro-political level to the micro-civilian level, to contribute to the development of civil society in the countries of risk.

Second solution proposed by the author is to involve the private sector for establishing structural stability.

Third solution is that the early warning system for the good functioning of the system the author suggested shifting the focus from analysis to operatively monitor, which allows the media to spot the warning signs of the changes what taking place in society mentality.

The author of this paper singled out the European Union's one main conflict-resolution measure is to imposing sanctions, the effects of which are not targeted. The author proposes a solution to the imposition of sanctions from operative prevention measure to as the part of the structural preventive measure. This kind of change would be based more in-depth analysis and improve sanction targeting as a part of more effective conflict prevention and resolution. Another solution provides the author with the European Union through the presence of the strong diplomacy. The European Union is today a significant player in the world, and

effective conflict resolution would be important to involve all the vigor of its regional and global partners.

VIIDATUD ALLIKAD

RAAMATUD

Gross, E., Juncos, A. E. (2011). EU Conflict Prevention and Crisis Management. Routledge, London & New York

Lund, M. S. (2009) "Conflict Prevention: Theory in Pursuit of Policy and Practice" *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*, SAGE Publications Ltd, p. 290.

ARTIKLID

Ackermann, A. (2003). The Idea and Practice of Conflict Prevention. *Journal of Peace Research*, 341

Black, P. (2012). Gas pipes and price hikes: Ukraine, Russia's uneasy alliance, *CNN*, 05.07.2012 <http://edition.cnn.com/2012/07/05/world/europe/ukraine-russia-gas-energy-future/> (aprill 2015)

Chervonenko V, (2013). Ukraine's EU options still open
<http://www.bbc.com/news/world-europe-25087160> (aprill 2015)

Dempsey, J. (2014). Europe's New Frozen Conflict. Carnegie Europe, 22.09.2014
<http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=56686> (aprill 2015)

Esfandiary, D. (2013) ASSESSING THE EUROPEAN UNION'S SANCTIONS POLICY: IRAN AS A CASE STUDY. EU Non-Proliferation Consortium. Dets. 2013.
<http://www.sipri.org/research/disarmament/eu-consortium/publications/nonproliferation-paper-34> (aprill 2015)

Freedom House, (2013).

<https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Global%20and%20regional%20tables.pdf> (Märts 2015)

Hajda, L. (2014). Interview for Harvard Summer School, 2014.

<http://www.summer.harvard.edu/blog-news-events/conflict-ukraine-historical-perspective> (Aprill 2015)

House of Lords, (2015). The EU and Russia: before and beyond the crisis in Ukraine

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201415/ldselect/ldeucom/115/115.pdf>
(Aprill 2015)

Lundin, H. (2015). Crisis and conflict prevention with an Internet based early warning

system http://www.sipri.org/databases/first/early_warning/hl_report (Märts 2015)

Maigre M. Ukraina kriisi allhoovused. *Diplomaatia nr2*. (02.2015)

<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/ukraina-kriisi-allhoovused/> (03.03.2015)

Matveeva, A. (2006). Early Warning and Early Response: Conceptual and Empirical

Dilemmas. European Centre for Conflict Prevention. <http://www.gppac.net/documents/130492842/130493035/Early+Warning+and+Early+Response.pdf> (Märts 2015)

Koscinski P., Vorobiov I. (2013). Do Oligarchs in Ukraine Gain or Lose with an EU

Association Agreement? The Polish Institute of International Affairs. https://www.pism.pl/files/?id_plik=14485 (Aprill 2015)

Kuzio T. (2014). ODR, Crimea – from playground to battleground

<https://www.opendemocracy.net/od-russia/taras-kuzio/crimea---from-playground-to->

battleground (Aprill 2015)

Matuszak, S. (2012). THE OLIGARCHIC DEMOCRACY: THE INFLUENCE OF BUSINESS GROUPS ON UKRAINIAN POLITICS http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_42_en.pdf (Aprill 2015)

Mirimanova, N. (2011). Peacebuilding and Conflict Prevention in the EU's Neighbourhood: The Case of Ukraine, *EPLO*, 2011. http://www.eplo.org/assets/files/2.%20Activities/Civil%20Society%20Dialogue%20Network/Member%20State%20Meetings/Romania/EPLO_Case_Study_Ukraine_CSDN_Meeting_Romania.pdf (Aprill 2015)

Nekrassov, A. (2014). Ukraine crisis: What's the UN doing about it? Aljazeera, 21.04.2014 <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/04/ukraine-crisis-what-un-doing-ab-201441761310213603.html> (Aprill 2015)

Otarashvili, M., Lidicker, H. (2015). Geopolitical Implications of the Ukraine Crisis: What is at Stake for Georgia and Moldova? <http://www.fpri.org/geopoliticus/2014/03/geopolitical-implications-ukraine-crisis-what-stake-georgia-and-moldova> (Märts 2015)

Panda, A. (2014). Time to Take the Russia-China Axis Seriously, 2014. <http://thediplomat.com/2014/11/time-to-take-the-russia-china-axis-seriously/> (Aprill 2015)

Pond, E., Kundnani, H. (2015). German's Real Role in the Ukraine Crisis"Foreign Affairs, märts/aprill 2015. <http://www.foreignaffairs.com/articles/143033/elizabeth-pond-and-hans-kundnai/germanys-real-role-in-the-ukraine-crisis> (Aprill 2015)

Stewart, E. J. (2008). Restoring EU–OSCE Cooperation for Pan-European Conflict Prevention. *Contemporary Security Policy*, (10.09.2008).

<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13523260802284126> (Aprill 2015)

Transparenc International. (2014). UKRAINE MUST CONFRONT ITS CORRUPTION PROBLEM(01.12.2014). <http://ti-ukraine.org/en/news/media-about-us/5033.html> (Märts 2015)

ELEKTROONILISED ALLIKAD

Basic Principles on the Use of Restrictive Measures, European Commission, 01.07.2004
<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010198%202004%20REV%201> (Aprill 2015)

EU and Ukraine Assotiation Agenda, (24.11.2009).
http://www.eeas.europa.eu/ukraine/docs/2010_eu_ukraine_association_agenda_en.pdf (Märts 2015)

European Commission, (2015). “Ukraine crisis: First plane carrying 40 tonnes of relief items touches ground” http://ec.europa.eu/echo/news/ukraine-crisis-first-plane-carrying-40-tonnes-relief-items-touches-ground_en (Aprill 2015)

European Commission's support to Ukraine, (5.03.2014).
http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-159_et.htm (Veebruar 2015)

EU Conflict Early Warning System, (2014).
http://eeas.europa.eu/cfsp/conflict_prevention/docs/201409_factsheet_conflict_earth_warning_en.pdf (Märts 2015)

Euroopa Komisjon, Conflict Prevention, 2008
<http://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/programming-guide-strategy-papers->

[conflict-prevention-200811_en_2.pdf](#) (Veebruar 2015)

Euroopa Komisjon, “Draft Council Conclusions on EU-OSCE co-operation in conflict prevention, crisis management and post-conflict rehabilitation”, (10.11.2003). <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014527%202003%20REV%201> (Aprill 2015)

Euroopa Liidu alusleping, artikkel 208, 26.10.2012

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=ET> (Märts 2015)

Euroopa Liidu alusleping artikkel 212, (26.10.2012).

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=ET> (Märts 2015)

Euroopa Liidu alusleping, artikkel 217, (26.10.2012).

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=ET> (Märts 2015)

Euroopa Liidu Aluslepingute Konsolideeritud Versioonid, Põhiõiguslik Harta, 03.2010

http://europa.eu/pol/pdf/qc3209190etc_002.pdf (Märts 2015)

Euroopa Liidu ja Ukraina vaheline assotsiatsioonileping, (2014).

http://eeas.europa.eu/ukraine/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm (Märts 2015)

Euroopa Liidu meetmed ebakindlates olukordades - säästvat arengut, stabiilsust ja rahu

edendavad meetmed keerulises keskkonnas <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0643> (Aprill 2015)

Euroopa Liidu Välistegevus, (2015).

http://eeas.europa.eu/enp/about-us/index_en.htm (Veebruar 2015)

Euroopa tugev naabruspoliitka, 12.05.2007

<http://www.enpi-info.eu/library/content/commission-communication-strong-european-neighbourhood-policy> (Veebruar 2015)

European Union External Action, Sanction Policy, (2015).

http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/index_en.htm (Aprill 2015)

European Union Restrictive measures (sanctions) in force, (2015).

http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/docs/measures_en.pdf (Märts 2015)

Euroopa Ühenduste Komisjon, Nõukogu Määrus, millega kehtestatakse

stabiliseerimisvahend, (29.09.2004). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004PC0630&from=EN> (Aprill 2015)

Guidelines on implementation and evaluation of restrictive measures, European Commission,

(15.06.2012). <https://europeansanctions.files.wordpress.com/2013/03/eu-guidelines-on-sanctions-2012.pdf> (Märts 2015)

Indeks of Economic Freedom, (2015)

<http://www.heritage.org/index/country/ukraine> (Märts 2015)

OECD, Ukraine review (Aprill 2015).

<http://www.oecd.org/countries/ukraine/territorial-review-ukraine.htm#factsissues>
(Aprill 2015)

OECD Monitoring Report Ukraine, (08.12.2010).

<http://www.oecd.org/corruption/acn/istanbulactionplan/46832397.pdf> (Aprill 2015)

The EU Best Practices for the Effective Implementation of Restrictive Measures

(09.07.2007).<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2011679%202007%20INIT> (Märts 2015)

The European Consensus on Development, (24.02.2006).

http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/r12544_en.htm (Aprill 2015)

The Lissabon Treaty. article nr 21

<http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-european-union-and-comments/title-5-general-provisions-on-the-unions-external-action-and-specific-provisions/chapter-1-general-provisions-on-the-unions-external-action/101-article-21.html> (Veebruar 2015)

Vabariigi Valitsus, (2014)

<https://valitsus.ee/et/uudised/euroopa-liidu-liikmesriikide-juhid-allkirjastasid-assotsiatsioonilepingud-moldova-gruusia-ja> (Aprill 2015)